

Kreisais krasts. Zemgale – Sēlija

Lindes parks. Lindes parks, Jūnijs. Vēl dzied vienā klusā lejā lakstīgala. Pie Lindes pilskalna griež grieze. Ziedošu kamolzāļu lauki smaržo pēc maizes. Te galvenais koks ir liepa. Tāpēc jau arī tāds parka nosaukums. Parkā aug īpatnējs potēto liepu labirints. Tas tāds mākslīgs veidojums, kroplie liepu žuburi jau pārauguši sākotnējo kompozīciju un ar daudziem krūmveida stumbriem tiecas debesīs, paši ar savu svaru tā plēzdami veco stumbru ietrunējušos stāvus. Lielie augšējie dzinumi, ka jau koku resnumā būtu nozāģējami. Te nepieciešams ceļamkurvis un labs meistars ar motorzāģi, jo darbs smalks, akurāts un bīstams. Sadzūngļojušās akāciju audzes, grimoņu biezokņi.

Lindes parks ir izteismīgs ar savām cirptajām liepām, tām ir 160 –170 gadu, stādītas regulārās rindās, skats īpatnējs un rēgains, it kā koki augtu ar saknēm uz augšu, pat pastāv tādi teikaini stāstījumi par Lindes parka liepām, kas aug ar saknēm debesīs. Liepas stādītas ar militāru precizitāti, skaties, no kuras puses gribi, tās stāv akurātās rindās, pilnīgi vienādas un nerunīgas. Nevienā citā parkā šāda aina nav redzēta. Tas gan šai apvidū nebūtu nekas pārsteidzošs, ka koki aug ar saknēm gaisā, Lindes – Birzgales apkārtnē, kā “Daugavas rakstos” vēsta Māra Vīksna, folkloristi ir savākuši daudz materiālu, kas liecina par šejienes ļaužu izkoptajām maģijas iemaņām, Birzgalē pat esot atrasta grāmata ar melnām lapām un baltiem burtiem. Koki, kas aug ar saknēm uz augšu, te bijuši sastopami gana bieži, piemēram, Kārlis XII, acīmredzot, ievērodams lokālās īpatnības, pirms Jaunjelgavas jeb Lubu Jelgavas pie Dzeņu dzirnavām iestādījis virkni liepu ar saknēm gaisā, un piebilda: “Ja liepas augs, es atgriezīšos vēl Baltijā!” Ir pierakstīta arī finansiāla rakstura mitoloģija, starp Lindi un Birzgali Norumes silā augusi Naudas priede, tās stumbrs, jo tuvāk zemei, jo zeltaināks bijis, tāpēc ka zem priedes bijuši apslēpti dārgumi. Nu, neviens jau nav nopietni papētījis, vai Lindes parka liepas patiešām neaug ar saknēm gaisā.

Parks izveidots 17. gs. kā itāļu regulārais dārzs uz četrām terasēm, no terases uz terasi veda kāpnes, kaut kas no tām vēl saglabājies. Sākotnēji muiža saukta par Pletenbergi jeb Lielo Daugavas muižu, šīs zemes 16. gs. vidū tika izlēnotas Johannam Pletenbergam. Vēlāk tā nonākusi Mengdenam, tad Hānu rokās. Te jāpiesauc arī Sofija fon Mengdena, apgaismota dāma, kas 1796. gadā te kārtības labad uzrakstījusi tādu sacerējumu kā “Lindes un Birzgales pagasta pienākumi, darbi un klausīšana”, viņa arī saviem zemniekiem pasludināja brīvvaldības likumu. Pirmā pasaules kara laikā muiža smagi cietusi un pēdējais no muižas īpašniekiem barons Hāns to nojaucis un izpārdevis būvmateriālos. Saglabājušies vienīgi Pletenbergu 1767. gadā celties vārti, ejot no Daugavas puses pa šiem vārtiem parkā, lavierējot starp vīngliemežiem, var vienīgi iedomāties seno godību, koši baltu pili ar tornīšiem un visādiem citādiem pieaudzējumiem, koptus stādījumus, paviljonu, kurā bijusi iekārtota svētdienas skola, 27 pagrabus un jautras balsis parka terases deju placī. Te no Lindes muižas var mēģināt arī vērot, kā Lielvārdes pilī otrpus Daugavai vakaros līdz pusnaktij spīdot gaisma Laimdotas logā. Nu, tepat Daugavas kreisajā krastā ir Lāčplēša, Pumpura, Vecā Stendera un hercoga Jēkaba meži, pie Birzgales sākas vieni no lielākajiem valsts vienlaidus mežiem, tie stiepjas un plešas līdz Saukas ezeram.

Šo mežu vidū ir Lāčplēša mežniecība un **Lāčplēša stacija**. Pie Lāčplēša stacijas bijušas “Lāčplēšu” mājas (ir joprojām, bet citā veidolā), te Pumpurs ir saņēmis impulsus uzrakstīt eposu. Andrejs Pumpurs “Lāčplēšos” nonāca, būdams 16 gadus vecs, 1857. gadā, kad viņa

tēvs, apstākļu spiests, bija pieņēmis lēmumu ģimenei pārcelties pie sava jaunākā brāļa Jāņa, Andreja krusttēva. Netālu “Kīvenos” dzīvoja mežsargs Puiga, no kura arī Andrejs saklausījās nostāstus par bruņiniekiem, Lielvārdes pili un Lāčplēsi. “Lāčplēši” tika uzcelti lielu mežu vidū, lāči un vilki, rūkdami vien noskatījās, kā tiek gāzti koki, rauti celmi, līsti lauki. Netālu no “Lāčplēšiem” bijuši arī “Vilkplēši”. 1901. gadā cauri “Lāčplēšu” zemēm izvilka Maskavas – Ventspils dzelzceļa līniju, līdumnieki sāka pieņemt spēcīgu un svarīgu. 20. gados tur uzcelta videi un apdzīvotības pakāpei neatbilstoši liela stacija, šādu staciju sākotnēji bijis iecerēts būvēt lecaivā, bet “Lāčplēšu” saimnieks, dodams stacijas būvei par velti zemi un visādi citādi rosīdamies, panācis, ka stacija tiek uzcelta pie viņa. Lūk, tāda nopietna stacija lielu mežu vidū, ne tur īsti kas ārā kāpj, ne iekšā, vien “Lāčplēši” un “Vilkplēši”, vien lāči un vilki. Iespējams, Ulmanis izlēmis, ka stacija tieši tāpēc ceļama mežu vidū, lai vairotu tur dzīvību.

No “Lāčplēšu” mājām Pumpurs aizgājis jau pēc gada, aizgājis uz Rembati strādāt par mērnika mācekli. Bet dzimis viņš ir “Keirānu” meža mājiņā, “Keirāni” nu ir zem Daugavas ūdeņiem, bet meža mājiņas vietā, kas atradās kādus 4 km no “Keirāniem”, aizsargi 1927. gadā iestādīja ozolu, 1997. gadā tas vētras laikā tika zibens nobeigts un skolās bērni iestādīja jaunu ozoliņu. Lielvārdes muzeja darbiniece Anastasija Neretniece stāstīja, ka iestādījuši arī zīli no Alūksnes Glikas ozola, bet nav kociņš audzis. Tur ir arī tēlnieka Jāņa Karlova piemineklis. Pēc dažiem gadiem Pumpuri pārcēlās dzīvot uz netālajiem “Dīrikiem” (tagad “Audzenieki”) Dīriķupītes kreisajā krastā, arī šo māju vairs nav, ir Viļņa Titāna kalts piemiņas akmens. Pumpuri dzīvojuši arī “Kraukās” netālu no Ņegas upītes, tās ir Andreja mātes dzimtas mājas. Tajās gan vēl dzīvo Pumpura radi no mātes puses Zemuļi.

Šais lielajos Augšzemes mežos starp Daudzesi un Tenteni kādu kilometru uz dienvidrietumiem no Mentas stacijas meklējami arī **Pagrabu kalni**. 1929. gadā Jaunjelgavā fiksēta teika, kas liecina, ka te bijusi pilsēta: “Netālu no Jaunjelgavas, Taurkalnes mežā, atrodas Pagrabu kalni. Agrāk tur atradusies pilsēta. Ar laiku šī pilsēta nogrimuse, un tās vietā radušies kalni. Kalniem apkārt atradušies ezeri. Dienvidū viņos varējis redzēt baznīcu torņus, varējis dzirdēt arī zvanam. Tagad šie ezeri esot aizauguši un to vietā atrodoties purvi.” Šo vietu rūpīgāk ir pētījis arheologs Juris Urtāns, un izsaka apsvērumus, ka te varbūt jau 13. gs. varētu būt bijusi apkārtnes ļaužu meža slēptuve ienaidnieka uzbrukumu laikā, kas te ierīkojuši zemnīcas, un tā šī vieta pamazām apaugusi ar teikām par nogrimušām pilīm, pilsētām un baznīcām. Vēl te, dziļi mežos, varētu būt bijusi laupītāju apmetne, šai apkārtnē ir laupījis un slēpies, piemēram, romantizētais nekrietnelis Kaupēns, bet tas gan tāds jauno laiku vēstures produkts, laupītāji mežos slēpušies vienmēr, teikas vēsta, ka šajos Sēlijas mežos ar laupīšanām nodarbojušies gan mūsu, gan leišu izbēgušie dzimtļaudis. Pagrabkalnos ir atrastas kādas konkrētas cilvēka roku būvējumu pēdas, divas zemnīcas, kas nevarētu būt pirmā vai otrā pasaules karu būvējumi, lielākā zemnīcas vieta ir ap 13 m gara, 9 m plata, konstatēts, ka zemnīcas dibenā un zemnīcas ārējā uzbūvējumā ir daudz senu ogļiņu, kas varētu liecināt, ka te deguši kādi koka būvējumi. Pa Pagrabkalnu pauguriem un ielejām var labi izstaigāties, pēkšņi tāds izteikts priedēm klāts reljefs visādi citādi līdzenos mežu plašumos, varbūt pēkšņi izdodas sadzirdēt zvanu skaņas, ieraudzīt laupītājus sēdam pie karietes un daļām kādu salaupītu mantu, varbūt mežā trāpīsies kāds apskrūvēts auto.

Daudzevas apkārtnē ir **Ellītes purva sēravots**. Purvs ir kādus 240 ha liels, 1, 8 ha piešķirts dabas lieguma statuss, daļēji valsts mežu teritorijā. Liegums iedibināts pirmkārt sēravotu dēļ. Pie viena no tiem ierīkotas laipas, galdi, var pasmelties ar krūzīti avota ūdeni. Avota ūdens izsenis uzlūkots kā dziedniecisks, cilvēki te ar ziedojumiem nākuši no plašas apkārtnes, cerot, ka ūdens darīs tiem redzīgākas acis, vairo enerģiju. Nākuši saskaņā ar saviem ticējumiem, kāds vecā mēnesī, kāds vasaras pirmajā pusē, cits naktī, nākuši arī noteiktās dienās, piemēram, Zāļu dienā vai Laidenē. Pirmās brīvvalsts laikā pat apsvērtā iespēja uzbūvēt te sanatoriju ar dūņu vannām un citādām veselīgām izdarībām. Ka dūņas te varētu būt tikušas ņemtas jau sen, liecina pārpurvojies padziļinājums ap avotu. Pie viena no avotiem ierīkotas laipas, galdi, var pasmelties ar krūzīti avota ūdeni un tūliņ just, kā tas redzi dara asāku, var pat odam acis ielūkoties.

Te sastopams avotains mežs – biotops. Ellītes purvs izveidojies, pārpurvojoties ezeriņam,

tas nu apaug ar priedītēm un bērziņiem, jo tālāk no purva centra, jo vairāk dumbrāja melnalkšņu un purva bērzu, purvā sākas lecavas upe, kas tālāk tek cauri lecavas – Brieža – Rubeņa – Dobeļa dīķiem.

No Daudzevas var atgriezties pie Daugavas, piemēram, pie Kalniešu mājām no Daugavas kreisā krasta var lieliski pārlūkot labajā krastā tieši pretī stāvošās **Kokneses pilsdrupas**. Tālāk gar krastu var doties līdz Staburaga klints vietai, kur izveidots tāds kā *art in nature* stila darbs “Dieva auss” – tāds simboliski uzbērts **Staburags**. Vēl uz priekšu gar krastu dodoties, ir Vīgantes jeb **Staburaga parks**, no kura trepes ved tieši Daugavā uz tās dzelmē esošo pils estrādi. Liepu alejas, “Staburaga bērnos” aprakstītais Liepavots, gobas, vīksnas, oši, ozoli, baltegles, pelēkie riekstkoki, taka “Mīta”, skulptūra “Daina”, Alus dīķis un telšu vieta ar volejboltīklu.

Ja gribat sākt savu ceļošanu no Jēkabpils puses, tad sākt var arī no **Pasaules gala**, protams, ar Pasaules galu var arī beigt, atkarīgs, kāds jums tobrīd ir noskaņojums un skatījums uz pasauli. Pasaules gals ir gara zemes strēle, kas iestiepjas – Pliksnī, Turpat ir Gargrodes purvs. Nevieni īsti nezina, kas sākas tur, kur beidzas Pasaules gals, bet kaut kur tur šķīļas ārā vai kā citādi materializējas dzeltenie tārtiņi, medņi, kuitalas un parādās pasaulē. Šai apkaimē vispār ir liela bioloģiskā aktivitāte, kā jau vietās, kur purvi mijas ar cietzemi, Lielais Pelečāres purvs, Eiduku, Švēdiņu, Sūpes, Saltaru, Rožu, Akmeņkroga, Aizdumbles purvi. Šai apvidū izšķīļas un apveļas, parādās pasaulē un atkal pazūd viņpus Pasaules gala dažādas dzīvības. Vietējie Salas pagasta iedzīvotāji zina stāstīt, ka aiz Pasaules gala šad tad izgaistot cilvēki un atgriežoties jau dzērvju vai kādu vanagu veidolā, esat arī bijuši gadījumi, kad cilvēki no turienes atgriežas atkal jauni, esot arī redzētas runājošas dzērves un cilvēki, kas kliez dzērves balsī. Nemaz ne tik tālu, Lubāna pusē ir arī Visagals, varbūt ir tā, ka ieejot Visagalā, var nonākt pasaules sākumā.

Vispār tas ir Sēlijas valnis, kas kā rags iedūries purvā. Gunārs Avotiņš (Dienvidlatgales mežsaimniecības Sēlpils iecirkņa vadītājs) teica, ka te, uz šīs zemestrēles stāvot, var redzēt retu parādību dabā – kad vienā strēles malā purvs ir par trīs metriem augstāks kā otrā.

Avotiņa iecirknī netālu no Piksteres ezera ir arī **Sperjāņu kalns**, no kura pēkšņi paveras plašas ainavas uz Viesītes pusi. “Latvijas Valsts mežu” pārziņā ir arī **Klaucānu un Priekulānu ezeri**, arī daļa krasta. Šie ezeri vērtīgi ar to, ka tajos ir ezerrieksti – patālu uz Ziemeļiem no sava dabiskās izplatības areāla. Ezeri tāpēc iekļauti dabas liegumā un Pasaules dabas fonda aizsargājamo objektu sarakstā, bet ezerrieksti ierakstīti Latvijas Sarkanajā grāmatā.

– Nu, šī ir tāda ievērojama vieta, bet, ka jūs rakstot neizdarāt lāča pakalpojumu, – saka Viktors Gulbis, Zasas iecirkņa vadītājs. – Atpūtas vietas ir iekārtotas, ir dabas taka, bet ka tik tūristi neiesāk te tos ezerriekstus meklēt kā suvenīrus, tāpēc mēs nekādus projektus neizvēršam.

Ezera apsaimniekotāji nevēlas ezeru pārlieku popularizēt, viņi gaida vienīgi ciemiņus, kas māk dabā uzvesties un nemēģinās ezerriekstus, piemēram, apēst. Kā to ir darījuši senie balti pie Lubāna ezera, daudzot riekstus ar lielām vālēm, tādas ir atrastas arheoloģiskajos izrakumos.

– Es pats esmu peldējis un sadūris kājas ar viņiem, – saka Gulbis, – viņi ir kastaņa lielumā ar tādām radzītēm.

Ezerrieksts ir saglabājies tāds pats, kāds bijis pirms pieciem miljoniem gadu. Ezerrieksts kā enkurs tur virs ūdens savdabīgas formas lapas, ūdeņi nedrīkst būt pārlieku dziļi, tad rieksts tiek izskalots un tā lapas, brīvi peldot pa ūdeņiem, nonīkst. Klaucānu ezerā ezerriekstus ir paputinājuši bebri, ar saviem dambjiem paceļot ūdenslīmeni, tas ezerriekstus izcilāja no savām vietām, vairāk ezerriekstu ir Priekulānu ezerā, tas ir seklāks.

Tomēr Latvijā ezerrieksti atrodami vēl tālāk uz Ziemeļiem – Pokratas ezerā (Rugāju pagasts). Pokratas ezerrieksti ir vistālāk Eiropas ziemeļos. 30. gados ezerrieksti ir fiksēti arī Baznīcas ezerā pie Balviem, bet tur to vairs nav.

Birzgalē Baznīckalnā bijusi koka baznīca, kas nu tiktu vērtēta kā Eiropas nozīmes kultūrvēstures un arhitektūras piemineklis, tā nojaukta 60. gados, šai muļķības un

aprobežotības laikā. Baznīcā no 1744. līdz 1753. gadam Lindes – Birzgales draudzei sprediķojis Vecais Stenders. Tagad Baznīckalnā ir pagastnams, kurā ierādīta vieta arī Birzgales luteriskajai draudzei. Sākoties Atmodai, tautfrontieši pie Baznīckalna nolikuši Stenderam Ojāra Feldberga kaltu piemiņas akmeni.

Vecais un jaunais Stenderi kopā ar 19. gada Atbrīvošanas cīņās kritušajiem gul' kukuļveidīgā kalnā, **Stendera kapu kalnā**, pie **Sunākstes baznīcas**. Uz Vecā Stendera kapu plāksnes ir tas hrestomātiskais uzraksts: “Sche aprakts Gothard Friedrich Stenders Latwis dsim. 1714, mirr. 1796. ar sawu gaspaschu”, turpat ir arī kāda pavisam dzīvespriecīga kapu plāksne, “tas Kungs ir mans gans, man netrūkst ne nieka”. Turpat bija Sunākstes mācītājmuiža, kurā Stenders sāka rakstīt savu “Augstas gudrības grāmatu” jeb kā to dēvē akadēmiķis Jānis Stradiņš, “zemnieku enciklopēdija”, Stradiņš arī uzsver, ka laikā, kad tika izdota Didro enciklopēdija, 18. gs. beigās, līdzīga zemniekiem orientēta darba Eiropā nav bijis.

Stāvot pie mācītājmuižas drupām, vajag iedomāties, ka te, šai klusajā vietā starp Sēlijas miestniņiem Sunāksti un Vārnavu, Vecais Stenders prātoja, kādas dzīvas būtnes varētu būt uz Marsa, Venēras un arī Saules, ka uz Saules dzīvas būtnes ir, viņš nemaz nešaubījās, vajag iedomāties, ka te, savas mācītājmuižas laboratorijā, Stenders, alkīmijas ideju ietekmēts, pacietīgi eksperimentēja, piemēram, ar urīnu, lai pārvērstu to par zeltu. Bet galvenais, te tapa viens darbs, kam bija milzīga nozīme apgaismības vairošanā latviešu apziņā, te Vecais Stenders sāka skaidrot latviešiem, kā ir uzbūvēts Visums un Pasaule, kas ir varavīksne, gaiss, zibens, migla, kas ir Lauvi un Elevanti, kolibriši un kaulukažoku apbruņoti rupeči, Europeri un Amerikāņi, uguns–vēmeji un smilkšu–jūras, palmu–koki un kokus–koki. Stenders savā gudrību grāmatā apraksta arī Kurzemi, un jau viņš tur rūpi par tās mežiem: “Meži būtu papildnam, ja ļaudis tos nebūtu postījuši un vēl tagad vietām, kur jau liela malkas – note iraid, tas negants ieradums nebūtu – to pēdīgu krūmiņu par līdumu nošķīt.”

Un tālāk ceļojot, par sliktu nebūs sev atgādināt, ka “mūsu pasaules – ēka citadi ietaisita, nekā acis rāda”.

Dienvidlatgales mežsaimniecībā “Latvijas valsts mežiem” top arī sava **medību un makšķerēšanas bāze “Putrenieki”**. Ir sakopti zivju dīķi, iekārtotas mākslīgas ligzdas, lai piesaistītu ūdens putnus. Ligzdas stāv dīķos, un tādas – ar vienu kāju – izskatās pēc pastkastītēm, kur sarullētas avīzes var ielikt, tādas parasti redz labklājīgos privātmāju rajonos. Kāpēc tās mākslīgās ligzdas stāv uz kājām labu tiesu virs ūdens? Lai netiek klāt tāds sparīgs gaļēdājs kā ūdrs. Šādas mākslīgas ligzdas Latvijā ir tikai dažviet, un esot tai pusē – netālu no Klaucāna un Priekulāna ezeriem, ir vērts tās redzēt. “Putreniekos” par noteiktu samaksu var arī izīrēt laivu, makšķerēt, medīt. Pie “Putrenieku” dīķa ir putnu novērošanas tornis.

“Putrenieki” ir viens no punktiem, kas pārstāv “Latvijas Valsts Mežu” darbības rekreatīvo līniju. “Latvijas Valsts Mežu” statūtos ir paredzēta arī rekreācijas vietu ierīkošana, tas gan netiek darīts biznesa dēļ, bet tāpēc, lai iekārtotu, darītu pieejamus akciju sabiedrības teritorijās esošos dabas objektus cilvēkiem un lai cilvēku saskarsme ar dabu šais objektos būtu akurāta.

Slates mežniecības muzeju izveidojusi Benita Kalniņa, kundze, kura Slates mežniecībā nostrādājusi 40 gadus, kuru var saukt par meža vēsturnieci. Blakus mežinieku atribūtiem, burvīgām zaļām tējkannām, dažādu putnu ligzdām, mežsargu pasta skapītim, ieročiem, fotostendiem plauktos, failos un pierakstos ir daudz vēsturisku materiālu par apkārtnes mežiem un mežiniekiem. Šie materiāli dod priekšstatu par visas Latvijas mežu un mežinieku bieži līdzīgajiem likteņiem.

Te jaundibinātās Latvijas pirmajos gados ir izveidota virsmežniecība. Šis ir viens tāds punkts, kurā jaunās valsts mežziņi un mežsargi sāka ieviest mežos, meža pārvaldē un apsaimniekošanā jaunu kārtību. Pēteris Vītols ir tas vīrs, kas 1921. gadā ieradās Slatē (Slāte, Slote), lai sakārtotu un nostiprinātu virsmežniecību, kurai jāpārvalda gana liela Latvijas teritorijas daļa. Lūk, kā jaunā amatpersona 1923. gadā aprakstīja savus ierašanos un pirmos darbus jaunās valsts mežos. “Pie durvīm mani sagaidīja mežsargs Nābuda. Tērpies cara laika formā. Kājās ļoti nospodrināti zābaki. Man tuvojoties ieņēma pamatstāju un sveicinādams lika roku pie cepures. Iepazināties. Mežsargs mani aicināja ēkā, lai iepazīstinātu ar telpām. Otrā stāva dzīvoklī vēl mitinoties mežamuižas ierēdņi, no kuriem divi aizbraukuši ar mežkungu, jo

nepratuši latviešu valodu. Iegājām kancelejā. Visa iekārta – liels, tumši brūns koka galds ar atvilkņem un tintnīcu. Garš sols, kam atzveltne rotāta ar kokgriezumiem. Daži krēsli un brūns koka skapis, kur nekārtīgi sasviesti dokumenti. (..) Sākās mežu apceļošana. Vasarā gājām kājām. Ziemā ceļojām pajūgā. Tas bija ne vien nepieciešami, bet man arī interesanti. Slātes virsmežniecībā ietilpa 16797 ha dažādu mežu un meža zemju. 4 iecirkņu mežniecības. 29 apgaitas. 4 novadi. Vērojām koku augšanu dažādos apstākļos, mežaudžu dabisko atjanošanos un mākslīgi atjaunojamās platības. (..) Virsmežniecībā ietilpa Zesas, Gārsenes, Asares, Susējas privāto muižu un valsts meži. Būtu svarīgi mežziņu un mežsargu dzīves vietas iekārtot piemērotās vietās. Līdz šim mežsargi dzīvoja vai nu savās vai valsts mājās, kas bija pussagruvušas. Caur zemes ierīcības komiteju, kas darbojās uz agrārlikuma pamata, ierosinājām zemes piešķiršanu. Tagad, pēc Latvijas likuma, pienācās noteikta platība. Virsmežzinis un mežziņi saņēma pa 13 ha aramzemes un pļavu. Virsmežsargi 7,6 ha, vadoties no tā kādā amatā iecelti un kāda kategorija piešķirta. Pārējo mežamuižas zemi sadalīja vietējiem jaunsaimniekiem.”

Slātes mežniecība atrodas kādreizējās mežamuižas ēkā, tā ir Dignājas pusē, kur savām kokzāģētavām, darvas un dzelzs cepliem mežus cirtis hercogs Jēkabs. Ēka celta 1832. – 1833. gadā kā viena vieta, kur Augšzemes muižkungiem pēc medībām glauni svinēties, to uzcēlis Dignājas īpašnieks Korfs, kas pēc kādām medībām noskatījies, ka viņa mežkungs dzīvo pārlietu mazā mājā un smalkajiem viesiem pēc medībām tur nav gana laba ballēšanās un triekšana. Mežkungs beidzot varēja dzīvot kā cienījama persona, savukārt mežkunga vecajā mājā iegāja mežsargs. Tika uzcelta arī čiekuru kalte, arī māja medību suņiem, tajā bija dzīvoklis arī mežkunga kučierim.

Šī ir viena no retajām ēkām Latvijā, kuru nu jau pusotru gadsimtu apdzīvo mežkopji. Mežamuižas apkārtnē vācu mēlē dēvēta par *Schlottenhof*, Benita Kalnača domā, ka to varētu tulkot kā Skurstenmuiža (*der Schlott* – skurstenis), jo mežamuižas ēkām ir pamatīgi skursteņi. Zemnieki muižu saukuši par Slotas muižu.

Ir saglabājušās atmiņas un nostāsti par Slotasmuižas mežkungiem, no kuriem īpaši sprigans esot bijis kāds polis Bobinskis. Akurāts vīrs ar tieksmi uz bohēmu, vienmēr staigājis spoži viksētos zābakos un iestērķelētā krekļā. Pats staigādams bez pūciņas uz mundiera, prasījis kārtību un stilu arī no mežsargiem.

Tas ir tikai tāds vērtību hierarhijas sajukums, kad viena ģimenīte, taisoties uz mežu sēnēs, sameklē vīstā vecāko un ķēmīgāko, kas vien atrodams – nostiepušos džemperus, bikses ar izburbušiem ceļgaliem, nobružātas vējjakas. Mežā galu galā viss ir tīri un kārtīgi, cilvēka neskarts mežs ir vistīrākā un akurātākā vide, kādu vien var atrast. Kaut kas nav īsti tā kā vajag arī tad, kad vecāki saka bērniem – nekliedz, tu neesi mežā. Nu, kāpēc gan mežā vajadzētu kliegt? Mežā neviens iemītnieks nekliedz bez dibināta iemesla – tikai tāpēc vien, ka tā kā vajadzētu izkliegties.

Tā nu Slotasmuižas mežkungs Bobinskis, izjūzdams dabu, meža estētiku, izrīkoja mežsargus muižas apkārtnē stādīt liepas, ozolus un īpaši kļavas – lai rudenos ir skaisti ap muižu. Nu, varbūt var panākt, ka ir vēl skaistāk, un Bobinskis sarūpē baltegles, tā saucamos introductus. Kalpiem, kaut arī tiem no kokiem lielas sajēgas nav, eglītes jāpieskata.

Slātes mežkopji – kā jau citi amata brāļi Latvijā – kara gados ir izsūtīti vai izklīduši pa pasauli, arī Slatē mežkopjiem tika gan no iebrucējiem, gan no nacionālajiem partizāniem, kuri slēpās mežos. Slātes mežkopji tika izsūtīti uz Vjatlagu, Noriļsku, Tomsu, Kazahstānu, citi nonāca Rietumos. Paputējušas ir mežsargu mājas “Mežmalas”, “Cībeļi”, “Nameji”, “Aļņi”, “Lapsas”, “Vīndedži”. Mājas, kuras mežsargiem sarūpēja jaunais virsmežzinis Pēteris Vītols, paputējusi ir arī Vītola savāktā bibliotēka. Ievērojam, mežniecībā bija sava bibliotēka.

Gārsene izvietojusies virs lielām dzelzsrūdas atradnēm, Gārsenē ir bijusi pils ar zelta torņiem un dimanta gaili galā, Gārsenē barona jaunā sieva savā greizsirdībā nav ļāvusi vecajai sievai pat kapličā mierīgi gulēt. Tas ir miests, no kura nāk latviešu lidotājs Rāviņš, kas gājis boja debesīs – it kā divkaujā meitenes dēļ. Gārsenē joprojām nevar rīties lidināties un lēkt ar izpletņiem. Savā pēdējā braucienā pa Latviju 1940. gada 2. jūnijā Ulmanis bijis arī Gārsenē, dāvinājis skolas absolventiem Brigaderes “Kvēlošā lokā” un iestādījis ozoliņu. Jaunā vara lika

dāvinātās grāmatas nodot, lai sadedzinātu, un izrāva arī ozoliņu.

Gārsenē pilij piegulošajā teritorijā ir arī **dabas takas**, kas ved caur Dienvidsusējas senlejai. Daļa šīs teritorijas pieder privātpašniekiem, daļa ir LVM pārziņā. Uzceļot Gārsenes pili, takas aizsākuši veidot Budbergi. Budbergiem, kas Gārsenē saimniekojoši 11 paaudzēs, nav bijusi sveša vēlme pēc estētikas un ainavisma.

Gārsenes zemi ir daudz minuši brāļi lietuvieši. 1919. gadā Augšzemes partizānu pulks, vēlākā Latvijas aviācijas pulka komandiera Jāņa Indāna vadībā, kopā ar lietuviešiem izdzina no Ilūkstes apriņķa sarkanos. Gārsenes skolas vēstures skolotājs Andris Punculis stāsta, ka pēc tam lietuvieši pieprasījuši Ilūkstes apriņķi sev, jo Aknīste ir ietilpusi Kauņas guberņā, turklāt Aknīstes barons to reiz esot nospēlējis Rokišķu baronam. “Leiši teica, – stāsta Punculis, – Aknīste ir mūsu. Un, ja Aknīste ir mūsu, tad mums vajag visu Ilūkstes apriņķi. Sākās smagas sarunas, un nav zināms, kā būtu beidzies, bet netišām izpalīdzēja poļi. Viņi atbrīvoja Daugavpili un it kā neko par to neprasīja, pie tam viņi okupēja Viļņas apgabalu. Tad nu leišiem bija lielākas problēmas un viņi sarunās ar latviešiem kļuva pielaidīgāki un mēs robežu beidzot novilkām. Mēs dabūjām Aknīsti, bet atdevām leišiem Palangu, Sventāju, Būtiņģi un dažas mazākas teritorijas. Apmaiņa bija apmēram vienāda – 280 kvadrātkilometru pret 300. Bet tagad mēs ar lietuviešiem nevaram novilkt jūras robežu.”

Pie pils ir izrakts dīķis, blakus uzkalniņā starp liepām barons sēdējis un rimti dzēris tēju. Tūliņ sākas taka, tā ved cauri ošu alejai, vecākajiem ošiem ir vismaz 150 gadi. Pilī ir iekārtota skola un var iedomāties, kā pa aleju 1. septembrī uz skolu nāk mazie pirmklasnieki ar puķu pušķiem lielākiem nekā paši. Vai – kā viņi izauguši aiziet. Gārsenes skolai ir savs profils – vides izglītība, katra klase kopj savu Gārsenes taku posmu.

Takas nesteidzīgā gaitā var izstaigāt kādās divās stundās. Gārsenei var ieplānot visu dienu un redzēt ainaviskus Dienvidsusējas stāvkrastus, dižakmeņus, dižkokus. Dienvidsusējas senlejā ir Dainu akmens, kur pa laikam uzrāpjas kādas folkloras kopas, kur katra ciemiņa pienākums esot noskaitīt vai nodziedāt kādu tautasdziesmu, Dienvidsusējas meandri, ainaviski izteismīgākā vieta – stāvkrasts “Staburags”, Baronu krēsls – akmens, kur pastaigāju laikā piesēduši Budbergi, dižpriede Trīs māsas jeb Trejmeitiņas, dižakmens, kas atgādina Latvijas kontūru, tāpēc saukts pat Latviju (ir citi nosaukumi – Lutausis, Lauztā sirds, Divi brāļi), Akmens aleja, kur takas malās ir daudz laukakmeņu.

Gārsenē ir saglabāties bruģis, viens no retajiem lauku teritorijās Latvijā. Tas ir pieredzējis kinematogrāfijas cienīgu ainu, kā barons Budbergs ved uz pili savu angļu sievu, gar ceļa malām sešu kilometru garumā stāvot Gārsenes zemniekiem ar ziediem rokās. Zemnieki Budbergu ir labi ieredzējuši. Vienīgi jaunā barona kundze, angliete, nav tikusi īsti ieredzēta no apkārtnes ļaudīm. Bijusi kašķīgas dabas un kaprīza arī. Un vēl greisirdības uzliesmojumi. Kad barons Budbergs 1904. gadā mira, jaunā angļu sieva lika izrakt ārā no kapličas vecās baroneses pīšļus un pārāpbedīt tos citur, lai barons kapličā negulētu blakus ar savai pirmajai sievai.

“Tur īpašniece audzē landū zosis, – komentēja Uldis Linarts, kad braucām pa Asares pagastu. – Pagājušajā gadā viņai bija 800 zosis, bet viņa teica, ka šogad būs divas reizes vairāk.” Uldis Linarts ir Dienvidlatgales mežsaimniecības Aknīstes iecirkņa vadītājs un viņa zināšanas par apkārtni ir vides gida līmenī.

Asarē viss ir kluss un tīrs, pie baznīcas durvīm lapiņa “10. augustā Asares Luterāņu baznīcas 180 gadu jubilejai veltīts dievkalpojums.” Asare baznīcai tika noņemta iespaidīga lustra, lai varētu bagātināt Rundāles pili, bet vēl ir citi kā mākslas pieminekļi novērtēti atribūti, altāris, durvis un durvju rokturis. Durvju rokturis ir kā cilvēka plauksta, un rodas tāda kā bijība, kad tam jāķeras klāt. Drošvien arī Asares zemniekiem, kad tie nāca Dieviņu pielūgt, šāda veida dizains šķita mulsinošs.

Turpat ir muižas parks, kas savulaik bijis viens no dendroloģiski bagātākajiem ainavu parkiem, veidots 18. gadsimtā. Kaut kas vēl ir saglabāties, akmens sēta, vecie akmens vārtu stabi, duglāzijas, Sibīrijas baltegles, Eiropas lapegles, Asares muižas siena ar lielām logu ailēm, tā vien liekas, ka tūliņ logos parādīsies operas mākslinieki un sāks sirsnīgi dziedāt.

Netālu no Asares ir meklējamas pēdas vienam no hercoga Jēkaba burvīgajiem

projektiem, tas ir **hercoga Jēkaba kanāls**.

Hercogs Jēkabs, šķiet, ir savdabīgākais valdītājs, kādu jebkad piedzīvojušas baltu teritorijas. Viņa saimnieciskajiem atvērieniem klāt stāvēja laba tiesa romantikas, arī pasaulīgas elpas. Viņa lieliskās idejas ne reti bija neadekvātas hercogistes saimnieciskajām jaudām un politiskajām iespējām. Viņa azartiskā ideja izveidot Kurzemē Eiropas lielvarām līdzvērtīgu floti būtu kaut kas līdzīgs tam, ja šodienas Latvijas valsts mobilizētu savus ekonomikas resursus kosmosa pētniecībai. Tomēr ir zināms, ka Kurzemes flote tomēr darbojās ar lielu lietderības koeficientu.

Hercogs Jēkabs pieķērās arī politiski eksplozīvam plānam, tas bija plāns pa mazākām upēm un kanāliem izveidot ūdens ceļu no Daugavas līdz Lielupei un jūrai. Šāda ūdens ceļa izveidošana ļautu hercogistei izvairīties no lieliem nodokļu maksājumiem Rīgas muitas institūcijām, kas kontrolēja Daugavas grīvu. Hercogs bija iecerējis izveidot ūdens ceļu, kas lielu daļa preču novirzītu no Daugavas pa sekojošu maršrutu: Eglaine – kanāls – Vilkupe – Dienvidsusēja – Mēmele – Lielupe – Slocene – kanāls – Kaņieris – kanāls – jūra. Tur tuvākās hercoga ostas bija Kauguros un Engurē. Hercogs Jēkabs pie Slokas sāka rakt kanālu, lai savienotu ar jūru Kaņiera ezeru, tika arī pētīts, kā labāk savienot Sloceni ar Abavu. Cik tālu viņš ar šiem darbiem tika, nav zināms, vairāk liecību ir par hercoga rosībām, lai savienotu Eglaini (Eglonu) ar Vilkupi (Vilku strauts). Vairāki simti apkārtnes zemnieku 1667. gada augustā netālu no Asares raka kanālu, ziemā tas vēl tika padziļināts.

Rīgas rāte nolēma, ka jāsāk nodarboties ar ekonomisko spiegošanu, tas, iespējams, ir pirmais inženieriski un visādi citādi detalizētais ekonomiskās spiegošanas precedents Latvijas vēsturē, un varbūt sabiedrisko attiecību firmām un atbilstošiem dienestiem, kas jaunajā Latvijas valstī tikai sāk apgūt ekonomiskās spiegošanas īso kursu, būtu vērts ar to iepazīties. Grāmatā “Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē” var izlasīt divu labi izglītotu slepeno aģentu atskaite Rīgas rātij. Te daži fragmenti.

“Īss ziņojums par novērojumiem un ievāktām ziņām mūsu, apakšā parakstījušos, ceļojumu uz jauno kanāli Kurzemē, sākot ar 1667. gada 7. oktobi, pēc dižcildenās rāts instrukcijas.

Mūsu ceļojumā pēc cītīgas taujāšanas uzzinājām, ka Kurzemes hercogs savu jauno kanāli (saukts “jaunā upe”) iesācis rakt pie Susējas upes, lai ievadītu Eglaines upes ūdeņus – kas pie Dignājas ietek Daugavā – Susējā un tādejādi arī Mēmeles upē (kas tek gar Radvilišķiem, Bausku un Jelgavu), turpinot šo satiksmi ar caurteku līdz pat Ventspilij. Meklējot pēc mūsu instrukcijā minētām vietām, devāmies caur Baldoni un Vecmuižu, pus jūdzi no Radvilišķiem pārcēlāmies pār lecavas upi, tad devāmies gar Mēmeli – kas palika no mums pa labi – tad gar Viesītes upi, kas ietek Mēmēlē (pa kuru pludināja plostus ar dēļiem no hercoga zāģu gatera uz Jelgavu) – līdz Apaļu mājām. Apaļu mājas atrodas pusjūdzes atstatumā no Susējas ietekas Mēmēlē un 9 jūdzes no “jaunās upes”. Tad nu mēs devāmies gar Susēju līdz Korfa muižai, kur pārcēlāmies pāri upei ar plostu un vēlreiz braucām pār tiltu Aknīstē (majora Plātera kundzes rentes muiža). Beidzot mēs pēc 6 dienu ceļošanas pastāvīgi sliktā laikā un pa bēdīgiem ceļiem nonācām līdz Budberga krogam, 25 jūdzes taisnā līnijā no Rīgas. Jaunais grāvis iet tieši gar krogu un viena musketa šāviena attālumā savienojas ar Susēju, bet pus jūdzes attāluma Ziemeļaustrumu virzienā tas ieiet kādā purvā. To mēs varējām izlūkot jāšus vai kājām, un atradām, ka grāvja platums ir divas asis, bet purvā viņš vēl nav izrakts dziļāks par vienu pēdu. Pusjūdzes atstatumā no šejienes hercogs nodomājies ievadīt grāvī Eglaini, arī caur purvu (tomēr šie neviens netic šā pasākuma sekmīgumam). Tikai kādi 400 strādnieku esot 4 nedēļas gar to strādājuši, un jau 4 nedēļas darbs netiek turpināts. Firsts Radzivils arī gribot dod darbam 2000 strādniekus. (..)

Tikdaudz mēs šoreiz esam uzzinājuši par Kurzemes un Lietavas tirdzniecības atraušānu no Rīgas. Lielākus panākumus kavēja neizdevīgais laiks, kad pastāvīgā lietūs dēļ dziļās urgas un mālainās peļķes bija gandrīz nepārejamas, sevišķi tāpēc, ka bija iestājušās stipras salnas, un mums bija jābaidās, ka netiksim ne uz priekšu, nedz atpakaļ: ledus zirgus nebūtu panesis un tie stingrā ceļa dēļ jau tā tikko spēja tikt uz priekšu. Arī par naudu nevarēja nekur neko dabūt, un pat par veselu cepuri Rīgas šiliņu nevarēja nopirkt stopu alus, kamēr agrāk to mums

pasniedza par 4 poļu vara šiliņiem.

Francis Murrers, Joachims Hādelofs.”

Pēc diviem spiegošanas gājieniem – ar inženieriskiem pētījumiem, mērījumiem, izklausīšanu un slapstīšanos no hercoga sargiem – kanāls tika apsargāts, Rīgas rāte bija gatava sākt politisku spiedienu, Kārļa XI vārdā pie hercoga Jēkaba vērsās Zviedrijas valsts padome ar draudpilnu lūgumu pārtraukt darbu pie kanāliem. Hercogs atbild, ka kanāls atrodas viņa hercogistes teritorijā, ka 1658. – 60. gadu karš Kurzemi ir ekonomiski novājinājis un viņa interesēs ir attīstīt hercogistē tirdzniecības ceļus. Tomēr hercogs jau bija nonācis pie secinājuma, ka viņš ar kanāliem galā netiks tehniskas mazspējas dēļ un, kā jau gana manīgs diplomāts būdams, piekrita – labi jau labi, viņš pārtrauks ūdensceļu darbus, kas novirza no Rīgas preču plūsmu.

Tagadējā Asares pagasta teritorijā vēl kā liecība par hercoga Jēkaba saimniecisko azartu meklējams neliels kanāla posms, kas tika rakts, lai savienotu Eglaini ar Vilkupi. Jums jābrauc no Asares pa ceļu, kas ved līdz Upītēm, apmēram pusceļā ir tiltiņš pāri Eglonai, tur būs norāde “Hercoga Jēkaba taka”.

Ejot pa taku, ir vērts padomāt, cik daudz diplomātiskas un saimnieciskas enerģijas ir aiztecējis pa vienas urdziņas ūdeņiem.

Jaunsudrabiņa “Riekstiņos” saimniecei Ilzei Līdumai jautājām, kur te kādi Jaunsudrabiņa koki, viņa mums parādīja Jaunsudrabiņa gleznu “Riekstiņu bērzi” un parādīja tos bērzus arī dabā. Vēl Līduma parādīja kādu vismaz simtgadīgu mežābeli, kurai ap 1900. gadu Neretas skolotājs Jurkovskis uzpotējis dažādas šķirnes, “te uz katra zariņa tika uzpotēta sava šķirne, bija četri zari, trīs ir nolūzuši, es viņus visus atceros, visus esmu garšojusi, bija baltais dzidrais uz vakariem, uz rītiem bija mālābols un te bija pepiņš”. Un kas tagad ir Rites mežā? “Tur ir paliekas no ozolu birtaliņas. Kad iet no šejienes, būs kāds kilometrs pāri purviem, viņu sauca Rites mežs, jo tas bija toreizējā Rites pagastā, ritiešos, tur bērzos auga tā garā zāle, tur Jaunsudrabiņš gāja to zāli griezt.”

Jaunsudrabiņš, labas vietas makšķērēšanai meklēdams, ir izstaigājis vai visus Latvijas mežus, ja par literātiem domājam, šai ziņā viņam var līdzināties vienīgi dzejnieks Jānis Baltvilks, bet Rites mežs ir zīmīgs ar to, ka tā ir viena maza pasaulīte, kurā Jaunsudrabiņš, kā puika dzīvodamies, ir guvis pirmos impulsus savai skaidrajai domāšanai. Lasi “Rites meža burvības” “Baltajā grāmatā”.

Piedzimšanas kalniņš. Tālu Leišmalē Rites mežu dziļumā pie “Zemgaļu” mājām Dižkoku grupa izkopusi osa tipa kalniņu ar ozoliem un liepām. Ozoli šai grupā piedzimušajiem puikām, liepas – meitām. Izkoptā vieta nosaukta par Piedzimšanas kalniņu. Ar vietējo palīdzību pie esošajiem lielakmeņiem tiek atvesti vēl daži akmeņi un tajos iekalti bērnu vārdi. Tēlnieki Vilnis Titāns un Indulis Ranka. Līdz “Zemgaļu” mājām ved grūti izbraucams mežinieku ceļš.

Viena no Sēlijas augstākajām vietām ir **Ormaņkalns** (164,5 vjl), tur var uzrāpties skatornī, pārlūkot **Saukas ezeru**, tas ir diezgan vērienīgs, 6,2 km garš un vietumis 1,5 km plats, var no torņa paūjināt un klausīties, kā balss aizskrien pa ezeru. Sēļiem netālais Saukas pilskalns bijis novērošanas punkts, kad tuvojies ienaidnieks, celta trauksme, kas skrējusi pa sēļu zemi no pilskalna uz pilskalnu, no tā ezera vārds Sauka. 1939. gadā Saukā ir pierakstīta īpatnēja, gandrīz dokumentālā stilā izturēta teika: “... vecais Radziņu vectēvs dzirdējis, ka Saukas pilskalns esot nogrimusi pils. Viņš sadomājis, ka jārok. Varbūt izraks pili. Tas bija ap pusdienas laiku. Rok, rok. Beidzot darok līdz logam. Skatās logā iekšā. Pilē staigā melni, drūmi cilvēki. Viņš grib pierādīt, ka atracis, un kā redzamu pierādījumu grib no piles izņemt krēslu. Kā ņem, tā viens viņam aiz rokas un saka: “Draugs, tā neiet. Apsoli dot veceni vistu ar cāļiem, tad tikai dabūsi krēslu.” Vecais nu domā, kas tas varētu būt. Beidzot iedomā, ka tikai tā nebūtu viņa sieva ar bērniem. – Nē, tas neiet!”

Te ezera krastos var meklēt vienu no Kārļa Ulmaņa Latvijā sastādītajiem ozoliem un komponista Arvīda Žilinska dižozolu (pie Saukas ezera ir Žilinska dzimtas māja).

Lielie Sēlijas meži, muzeju un moteļu tur nebūs, bet Kalnamuižas – Zvanītāju ceļa malā pēkšņi būs lielu koku ieskaits apaļš laukumiņš, šai vietā bijusi Grāfa būda, grāfs Šuvalovs, te mežos medīdams, licis uzcelt atpūtai mazu, askētisku koka mājiņu, bet, saprotams, ar kokgriezumiem, un vispār ar stilu. Mājiņai izdevies noturēties līdz 1954. gadam, kad tā nojaukta. Šī vieta arī bez mājiņas tiek saukta par Grāfa būdu un te mēdz sapulcēties un izstrādāt savu medību taktiku mednieki. Savukārt uz Mazzalves un Zalves pagastu robežas starp Žeberes un Cēzītes upītēm ir atrodama tāda vairs reti saglabājusies parādība kā koks – robežzīme, kupica jeb kapča. Tā ir priede, ko vietējie sauc par Durto priedi, kādreiz te ir bijusi piecu īpašumu robeža, priedē it kā bijuši iedurti pieci zobeni, kas norādījuši robežu virzienus. Ērberģes pagastā bijušajā Jāņa Veseļa dzimtas mājvietā “Kukārēs” var meklēt vienu iespaidīgu liepu un lielu plakanu kā gulta akmeni, pie lesalnikiem netālu no Lulū mājām brikšņos ieaugušu Lulū Lielo dižakmeni, bet pašā Ērberģē Dienvidsusējas krastā dižkoku, kuram viens stumbrs ir vīksna, otrs goba.

Mazzalves pagastā, kas pēc LVM teritoriālā dalījuma daļēji atbilst Ērberģes iecirknim, **Dzilnu dumbrājā** ir jaundibināts dabas liegums, kur starp Dzilnas, Viesītes un Jūgas upītēm ir viens no Latvijā lielākajiem melnalkšņu masīviem. Ērberģes iecirkņa vadītājs Roberts Blūms stāstīja, ka viņa iecirknī ap Tenteni apmēram 80 ha lielā masīvā ir arī vērtīgas priežu audzes. Priedēm dimensijas un parametri kā *mis America*. Netiks cirstas, mežsaimnieki vienojušies ar meža zinātniekiem, ka veidos parauglaukumus, izmēģinās, kā uzlabot augšanas apstākļus, “pamēģinās vienā stūrī dedzināt, redzēs, vai pēc tam nāks egļu iekšā”, teica Blūms. Ērberģes iecirkņa teritorijā, pašā Valles pagasta dienvidaustrumu stūrī Mežmuižas masīvā ir vēl viens Latvijas nostūris, kurā var maldīties un nomaldīties, **lecavas vecupes labirinti**. Lecava te tek kā čūska un plūzdama cauri smilšainai matērijai, nemitīgi maina gultni, upei te ir mazs kritums un pavasaros ūdeņi, nespēdami izgriezt straujos līkumus, rauj pāri pļavām, Blūms stāstīja, ka mēģinājis te arī peldēt ar pūsli, un lai nobrauktu no Tenteniem līdz Rīgas – Neretas ceļam (kādi 15 km), pagājušas piecas stundas.

Skaistkalnē nekad nevar zināt, kurā vietā iegāzīsies zeme. Zeme tur iegāžas pa laikam. Mežsaimnieki tur mežos nemaz nebrauc iekšā, lai pēkšņi nepazūd ar harvesteriem un citu smago tehniku kādā lielā bedrē. 1923. gadā ļaudis baznīckalnā ar kuļmašīnu kūluši labību, tikām tricīnājuši zemi, kamēr tā otrā dienā iebrukusi, nācies nojaukt blakusesošo šķūni, jo tas zvārojies bedres malā. 30. gados Spulģu saimnieks no sava lauka vedis ar pajūgu biešu lapas, pēkšņi zeme priekšā pazudusi, uzvirtojies balts putekļu mākonis un kad tas norimis, saimnieks, klāts baltiem putekļiem, ieraudzījis, ka rati stāv lielas bedres malā un zirga starp ilksīm vairs nav. Saimnieks apjucis un nikns devies mājās, bet nākošā dienā kaimiņš ienācis un teicis, ka redzējis bedrē kaut ko baltu un maziņu pašā dibenā, vai tik tas neesot Spulģu saimnieka baltais zirgs. Rakuši bedrē slīpumu un vilkuši zirdziņu ārā, zirgs bijis tik pārbijies, ka turpmāk dzīvē vairs neesot teicis ne vārda, un tā bedre joprojām tiek saukta par Zirga kriteni. Kara laikā zemē pēkšņi iebrukuši sarkanarmijas artilēristi, vietējie iedzīvotāji, un konkrētāk – “Pliķu” saimniece Viktorija Trapučka – atceras, ka tie vēl kādu stundiņu no bedres dibena mēģinājuši šaut debesīs, bet tad noklusuši un tā arī vairs neesot šāvuši, tā ir Lielgabala kritene. Kad braucām garām kādai bedrei, no kuras skanēja mūzika, jautāju ceļabiedrei, Zemgales mežsaimniecības ekoloģei Sandrai Galiņai, kas tur notiek? Nu, tur esot viesu māja iekārtota. Kādā citā bedrē skandināvi iekārtojuši modernu kokzāģētavu. Skaistkalnē visi lēnām pārvācoties uz bedrēm, jo tā esot drošāk. Tā ir, otrreiz jau tais bedrēs nekas vairs iebrukt nevar.

Ir bijuši arī mazāk satraucoši gadījumi, piemēram 30. gados skaistkalnietis Liepa mājas celšanai zāģējis mežā kokus un iebrucis. Liepa gan veiksmīgi izrāpies ārā, kopš tā laika šo kriteni sauc par Liepiņdobi. Ir arī kritene, ko vietējie sauc par Kapeiku, jo tai ir precīzi apaļa forma. Ir arī Jēkabmižas kritene, Nāves dobe un Kazas dobe, kuru mitoloģiski – vēsturiskais fons man nav šobrīd zināms, mazāku bedru tur ir simtiem. Folkloras vācējiem te būtu liels darba lauks, jo vai katra bedre saistās ar kādām savdabīgām norisēm.

Šī ir vēl viena vieta Latvijā, kur var nomaldīties, jo kur vien ej, priekšā bedre, tā var klejot dienām, lai tiktu no šī labirinta ārā. Zemgales mežsaimniecība apsver iespēju kopā ar pagastu

un privātīpašniekiem vienu daļu kriteņu teritorijas iekārtot, izveidot takas gar kriteņiem, aplikēt tām sētiņas, lai kāds neiekrīt iekšā, ierīkot atpūtas vietas un uzstādīt norādes, lielākās kriteņes izcirst ainavismam (kad nostājas bedres malā, koku galotnes ir deguna līmenī). Zaļi noskaņotu aktīvistu grupa grib panākt, lai te un vēl plašākā teritorijā tiktu izveidots Skaistkalnes – Bārbales – Stelpes – Iecavas dabas liegums.

Skaistkalnes apkārtnē 10 – 15 metru dziļumā ir vienas no lielākajām ģipša iegulām Latvijā, vietām tas meža ceļos pat redzams zemes virspusē, spīdīgs, riepju nogludināts. Šī ģipša līnija iet Allažu virzienā, kur atkal ir pamatīgas kriteņes. Latvijā šur tur ir redzamas kriteņes, bet šīs laikam gan ir pamatīgākās, īpaši Misas tuvumā. Tur pie upes, ja nav vēl iegāzies zemē, ir arī viesunams “Krustmalas”, kur var palikt pēc klejošanas pa Skaistkalnes mežu bedrēm.

Kādus 20 km no Baldones ir LVM **medību pils “Dzelzāmurs”**. Pils visus savus pastāvēšanas simts gadus – to 1905. gadā cēlis Iecavas grāfs Pālens – kalpojusi medniekiem. Pirmās Latvijas laikā tā piederējusi Meža departamentam, no tā kādu laiku pili nomājuši korporeļi kā medību, mācību un izklaides objektu. Kara laikā pils paputināta, tad tur bijusi mežniecība, 60. gados nodibināta valsts medību saimniecība, mainoties nosaukumiem un īpašniekiem, tā tur ir joprojām.

Kas te mežos ir ko medīt? Medību saimniecības meistars Arvīds Zilvestrs: “Galvenokārt te ir mežacūkas, staltbrieži. Medī arī lapsas, jenotsuņus, kādreiz iekļīst kāds vilks, aļņu nav. Nav ūdens putnu medību, jo nav lielu ūdeņu. Braukt te var jebkurš likumīgs mednieks, un brauc arī no ārzemēm, pārsvarā zviedri, dāņi, somi, vācieši, ir arī itāļi bijuši. Zviedriem un dāņiem ir mazāk cūkas, nav staltbriežu”.

Pils saglabājusi nemainīgu savu ārējo veidolu, tāda pati saglabājusies arī kamīnzāle – ar vecajiem koka paneļiem. Pilī var apmesties ne tikai mednieki, bet arī, piemēram, ģimenīte, kas apceļo Latviju vai nedēļas nogalē grib vienkārši atpūsties.

Netālu no medību pils ir apdzīvota vieta Dzelzāmurs, tur un apkārtnē hercoga Jēkaba laikā bijusi liela industriāla rosība. Vietā, kur Dzelzāmurā Misas kreisajā krastā atrodas kādreizējā mežniecības māja, bijusi čuguna lietuve. Misā bijis dambis, ar ūdens plūsmu darbināts āmurs kalšanai. Dzelzāmurs tāpat. Vecais Dzelzāmura mežsargs Ēvalds Piļkins, rādot saujā lielgabala ložu šķembas, teica: “Katru gadu, sākot dārza darbus, atceros hercogu Jēkabu”. Dārza zeme pie viņa mājas patiesi ir melna melna.

Ja, tā naktī guļot medību pilī, jūs sadzirdat dunoņu, tad visdrīzāk tā nāk no netālās kaltuves pie Misas, kur tiek taisīti lielgabali, granātas, lodes un grāpji, tur strādā veidotājs Millers, cepļa meistars Andersons, būvmeistars Tispē, plēšu meistars Bloms, naglu kalējs Zingers un pa vidam arī kāds latvietis – stieņu kalējs Strazdu Jānis, kuram, kā liecina mežsarga Piļkina mājā savāktie materiāli, 1677. gadā pirms stāšanās darbā bija jādod paša hercoga izstrādāts zvērests. “Es, Strazde Jahn, swere tam vissu waldigam Deevam unde manam cenigam lele Kungam, ka vinsch man par Wagger wirsu sawa Selsu (Dzelžu) namma ceplis, kad es pec to darbu taisne ende gohdige gribbu seevot (dzīvot) (..) .. to selse, kas top edoot, ne preksch man, neds preksch swessam gribu iskalt, ne pardot, to naglu, kas top iskalt, gribbu muischkungam edoot, tik tescham ka man Deews lieds ende savs swets wards.” Zvērētājiem bijis jāstāv uz viena ceļa oļos, jātur rokā balts spieķis, uz galvas uzlikta zaļa velēna. Ideja sekojoša – ja zvērests tiks laužts, tā devējs kļūs stīvs kā spieķis, ciets kā akmens, bet ja zvērestu turēs, zels un plauks.

1710. gadā lielā mēra laikā čuguna lietuve darbu beidza.

Apkārtnes iedzīvotāji joprojām no savām melnajām zemēm izar vai izrok kādas lielgabalu ložu šķembas, visuzskatāmākie Kurzemes hercogistes industriālās rosības liecinieki ir divi lielgabali, kas 20. gados izvilkti no Misas, tagad tie stāv pie bijušās Dzelzāmura mežniecības ēkas.

VĒL

Vitkapi. – Dzirnavezers Birzgaļes pag, 48,5 ha liela ūdenskrātuve, LVM makšķerēšanas

bāze.

Sērenes pilskalns. – Pilskalnu kopusi Dižkoku atbrīvošanas grupa, V. Titāna akmens. Brastiņš savos “Latvijas pilskalnos” gan apšaubā, vai tas maz bijis pilskalns. Nav tālu līdz lielajai karsta kritenei.

Tadenava. – Pusmuiža, kur pirmos četrus dzīvības gadus dzīvojis mazais Pliekšāns, ekspozīcija, Eglaines upīte, saglabājies Raiņa tēva celtais šķūnis. Dunavas pagastā vēl ir vērts apmeklēt vīru, kas pēta tādus kokus kā ciltskoki, atradis vairāk kā tūkstots savu radu, pieķēries arī kaimiņu Pliekšānu radurakstiem.

Bebrenes muižas parks. – 5,3 ha, dīķi, Švedlera kļava, sudrabkļava, zirgkastaņa, sarkanie un melnie plūškoki, gar Akmeņupi 2,5 km gara taka.

Ērberģes parks. – 7,8 ha liels ainavu parks pie Susējas upes, iedibinājis barons fon Hāns, klasicisma pils no 18. gs., koka veranda, no kuras uz Susēju ved kāpnes. Spokojas, ladinās galvas u.c. neordināras parādības, jo fon Hāna māsa savulaik padarījusi sev galu dēļ mīlestības.

Bārbeles avots. – Sērūdeņraža avots, izplūst no kritenes, mežā netālu no lecavas upes, Bārbeles avota dziednieciskās īpašības novērtējis jau Kurzemes hercogs E. J. Bīrons, kas iekārtoja Bārbelē tādu kā sanatoriju, tas bija pirmais kūrorts (1739).

© Imants Ziedonis, Rimants Ziedonis, teksts

© AS "Latvijas Valsts meži"